

26.11.2015

Asia: Hallituksen esitys 65/2015 vp Hallituksen esitys eduskunnalle eräksi avioliittolain muutoksen edellyttämiksi lainmuutoksiksi

Viite: Lakivaliokunta/HE 65/2015 vp/Asiantuntijapyyntö (Seta/Transtukipiste), sähköposti 25.11.2015

Seta ry kiittää lakivaliokuntaa mahdollisuudesta täydentää HE 65/2015:sta antamaansa lausuntoa (24.11.2015) erityisesti Setan Transtukipisteen työalan näkökulmasta. Setan Transtukipiste on sukupuolen moninaisuuden asiantuntija Suomessa. Transtukipiste tarjoaa tukea transihmisille, sukupuoltaan pohtiville ja heidän läheisilleen. Lausunto pohjautuukin Transtukipisteen psykososiaalisessa tukityössä esiin tuleviin transihmisten elämään liittyviin haasteisiin.

Seta haluaa tuoda esille seuraavat hallituksen esityksessä olevat ongelmat ja niiden konkreettisen vaikutuksen transihmisten elämään:

2.3.2 Hedelmöityshoitolaki sekä 2.3.3 Lapsen isyys ja huoltajuus

Hallitus esittää, että hedelmöityslaisissa olevaa parin määritelmää ei muuteta (2.3.2). Lisäksi hallitus ei esitä muutoksia isyyslakiin, jossa määrätään isyyden/vanhemmuuden määräytymisestä (2.3.3).

Käytännössä näistä ehdotuksista seuraa, että joissakin transihmisten parisuhde- ja perhetilanteissa transsukupuolisen naisen (joka on lapsensa geneettinen isä) ei ole mahdollista tunnustaa isyyttään, vaikka pari näin toivoisi ja tämä olisi syntyvän lapsen etu.

On tilanteita, joissa transsukupuolinen nainen ja hänen vaimonsa tai naiskumppaninsa saavat yhteisen lapsen, joka on saatettu alulle hedelmällisyshoitojen avulla, parin omia sukusoluja käyttäen. Jos transnaisen sukupuoli on juridisesti vahvistettu naiseksi, ei parin omista sukusoluista syntyneeseen lapseen voida soveltaa isyyslain säädöstä isyysolettamasta.

Olisi syytä arvioida uudelleen, jättääkö hallituksen esitys osan pareista eriarvoiseen asemaan.

2.2.3 Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta

Hallitus esittää translakia muutettavaksi vain naimattomuusvaatimuksen osalta. Tämä muutos jättäisi translakiin suurimman osan ihmisoikeuksien vastaisista säännöksistä. Seuraavassa esimerkkejä nykyisen lain aiheuttamista ongelmista transihmisille:

Lisääntymiskyvyttömyysvaatimus

Merkittävä puute on, ettei hallitus esitä translakiin lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen poistamista. Transsukupuoliset ovat ainoa ihmisryhmä yhteiskunnassa, jolta on pyritty rajoittamaan mahdollisuuksia

tulla vanhemmaksi (esim. myös omia sukusoluja käyttäen). Laki nykyisellään johtaa transihmisten ei-valitun lapsettomuuden lisääntymiseen yhteiskunnassa. Vaatimus on vastoin itsemääräämisoikeuden periaatetta.

Transtukipisteen käytännön työssä on tullut ilmi myös muita tilanteita, joissa lisääntymiskyvyttömyysvaatimusta on käytetty perusteena palvelun tai tuen epäämisessä transihmiseltä.

Translain lisääntymiskyvyttömyys pykälää on Suomessa joillakin klinikoilla tulkittu niin, etteivät transsukupuoliset voisi tallentaa sukusolujaan myöhempää hedelmällisyyshoitoa varten omaan käyttöönsä. Tasa-arvovaltuutettu on puolustanut transihmisten mahdollisuuksia saada hedelmöityshoitoja, mutta valtuutetun näkemys on suositus, jota kaikki toimijat eivät noudata. Nykyinen tilanne on epäselvä: joillakin klinikoilla sukusoluja voi tallentaa ja joillakin ei.

On tapahtunut käytännössä, että toimeentulotuen varassa olevan transsukupuolisen ihmisen sukusolujen talletusmaksuja/talletuksen jatkoa ei ole hyväksytty harkinnanvaraiseksi tueksi. Perusteena on tällöin käytetty nimenomaan translain lisääntymiskyvyttömyyspykälää.

Vanhentunut, loukkaava ja transihmisiä ulossulkeva käsite lain otsikossa

Huomattava ongelma hallituksen esityksessä on myös se että lain nimi (nyk. laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta) jäisi ennalleen. On tärkeää korjata kielellisesti vanhentunut ja monien nykyisin loukkaamaksi kokema ”transseksuaali” -termi. Termi on korjattu transsukupuolisuudeksi myös esimerkiksi kansainvälisessä tautiluokituksessa (ICD). ICD-luokitus ei enää tunne käsitettä transseksuaalisuus.

Lain nimi tälläisenään sulkee osan transihmisistä sen ulkopuolelle. Jotkut transihmiset, jotka ovat saaneet naisellistavaa tai miehistävää sukupuolen korjaushoitoa hyvinvointinsa vahvistamiseksi, saavat diagnoosin ”muu määritelty sukupuoli-identiteetin häiriö” (ei transsukupuolisuus). Tämä diagnoosi ei mahdollista sukupuolen juridista vahvistamista. Käytännössä tämä merkitsee, että joidenkin transihmisten olemus voi jäädä pysyvästi ristiriitaan heidän juridisen sukupuolensa kanssa vastoin heidän omaa toivettaan. Olisi inhimillistä mahdollistaa myös heille sukupuolen juridinen vahvistaminen.

Lainsäädännön vanhentuneisuus on käytännössä estänyt antamasta myös kansainvälisen hoito-ohjeistuksen mukaista hoitoa henkilöille, jotka ovat saaneet ”muu määritelty sukupuoli-identiteetti häiriö” -diagnoosin.

Lain muuttaminen translaiksi mahdollistaisi lain soveltamisen transsukupuolisten lisäksi muihin transsukupuolisiin.

Laki pakottaa tarpeettomiin hoitoihin

Lainsäädäntö nyky muodossaan luo joillekin ihmisille painetta käydä läpi lääketieteellisiä sukupuolen korjaushoitomuotoja, joita he eivät tahtoisi, koska kevyempi hoito riittäisi heille. Kansainvälinen hoito-ohjeistus on jo muuttunut siten, että ei hoideta ”transsukupuolisuutta”, vaan hoidetaan sukupuolidysforiaa/sukupuoliristiriitaa, jota ajatellaan voivan olla eri asteista. Osa transihmisistä tarvitsee kaikki mahdolliset sukupuolen korjaushoidot ja osa tarvitsee vain osan hoidoista; tarvittava hoito tulisi määritellä jokaisen yksilön kohdalla erikseen.

Sukupuolen juridisen vahvistamisen ikäraja

18 vuoden ikäraja sukupuolen juridiselle vahvistamiselle on joissakin tilanteissa lapsen edun vastainen. Suomessa on mahdollista saada lääketieteellistä sukupuolen korjaushoitoa, kuten hormonihoitoa tätä nuorempana, esimerkiksi 16-vuotiaana. On epä johdonmukaista evätä näiltä nuorilta mahdollisuus sukupuolen juridiseen vahvistamiseen.

Transtukipisteen arvion mukaan lapsia ja nuoria voisi auttaa sosiaalinen ratkaisu, jossa vaihdettaisiin lapsen nimi ja juridinen sukupuoli ilman mitään lääketieteellisiä hoitoja. Näin voidaan menetellä tilanteissa, joissa lapsi on ilmaissut pitkäkestoisesti ja vahvasti kokevansa olevan eri sukupuolta kuin mikä hänelle syntymässä

on määritelty ja kärsii sukupuolidysforiasta. Näin lääketieteellisiä hoitoja voitaisiin lykätä, kunnes on saatu varmuus nuoren sukupuoli-identiteetin pysyvyydestä. Juridinen sosiaalisen aseman vahvistaminen omaksi koetussa sukupuoli-identiteetissä voi joissakin tapauksissa lisätä lapsen/nuoren hyvinvointia ja hoitoturvallisuutta, kun on aikaa odottaa nuoren identiteetin kypsymistä. Nuori voi kokea merkittävää helpotusta sosiaalisen siirtymän avulla.

On tärkeää, että laki mahdollistaa sen, että voidaan joustavasti tukea lasta tai nuorta, jolla on sukupuoliristiriita, erilaisin keinoin, joita juuri siinä tilanteessa tarvitaan. Sukupuolen juridinen muutos ei ole niin peruuttamaton kuin fyysinen hoitotoimi. Sukupuolimäärityksen muutos olisikin joissakin tilanteissa ensisijainen tapa auttaa erityisesti lasta, mutta myös nuorta.

Lisätiedot:

Kerttu Tarjamo

Pääsihteeri

Seta ry

050 309 8108

kerttu.tarjamo@seta.fi